

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

доктора економічних наук, професора Лагодієнка Володимира Вікторовича на дисертаційну роботу Ханіна Семена Григоровича на тему «Інтелектуально-інноваційні детермінанти розвитку регіональних економічних систем в умовах становлення креативної економіки», подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

Вивчення тексту дисертації здобувача, реферату та опублікованих наукових праць дає підстави для представлення розгорнутої характеристики основних результатів проведеного дослідження та визначення її відповідності критеріям, які викладені у «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук».

Актуальність обраної теми дисертації та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами.

На початку XXI століття глобалізаційні трансформації світового господарства, розвиток креативної економіки та посилення ролі знанневих ресурсів зумовили формування нових напрямів економічної думки, орієнтованих на переосмислення значення інтелектуально-інноваційних чинників у розвитку регіональних економічних систем. У сучасних умовах інтелектуальний капітал, інноваційний потенціал, цифровізація, креативні індустрії та здатність регіонів до генерації й комерціалізації знань стають ключовими детермінантами їх соціально-економічного зростання та конкурентоспроможності. Для України зазначені процеси набувають особливої значущості в умовах воєнного стану, коли регіональні економічні системи функціонують під впливом масштабних безпекових, соціальних та економічних викликів. Воєнні дії суттєво трансформували потенціалоформуєчий простір регіонів, водночас актуалізувавши потребу у формуванні нових механізмів інтелектуально-інноваційного розвитку як основи стійкості, адаптації та повоєнного відновлення територій. У контексті повоєнної реконструкції регіонів особливо важливого значення набуває розробка ефективної державної та регіональної політики, спрямованої на стимулювання інноваційної активності, розвиток людського капіталу, підтримку креативного підприємництва та модернізацію економічних систем на засадах інтелектуалізації. Це зумовлює необхідність поглибленого наукового дослідження інтелектуально-інноваційних детермінант розвитку

регіональних економічних систем як фундаментальної передумови забезпечення їх конкурентоспроможності, стійкості та ефективного повоєнного відновлення в умовах становлення креативної економіки.

У поданій до захисту дисертаційній роботі пропонується вирішення актуальної з точки зору теорії, методології та практики науково-прикладної проблеми активізації інтелектуально-інноваційних детермінант розвитку регіональних економічних систем в умовах становлення креативної економіки. З огляду на це тема дисертаційної роботи С. Г. Ханіна є актуальною.

Проведене дисертаційне дослідження відповідає сучасним напрямкам розвитку економічної науки та безпосередньо пов'язане з тематикою науково-дослідних робіт, що проводилися у ЗВО «Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая», а саме з темами: «Підвищення ефективності структури економічних систем на різних рівнях функціонування» (ДР № 0118U001589), де автором запропоновано архітектоніку комбінацій параметрів та інструментів нормативно-правового забезпечення управління щодо тріади, яка представлена активізацією інтелектуально-інноваційних детермінант, розвитком регіональних економічних систем та становленням креативної економіки, що сприяє вибору оптимального варіанта регулювання; «Модернізаційні детермінанти трансформації суспільно-територіальних систем України в умовах посилення процесів євроінтеграції» (ДР № 0118U001588), у межах виконання якої автором визначено спрямування розвитку регіональних економічних систем з урахуванням глобалізаційних процесів суспільного розвитку в напрямі стимулювання особливих, локальних, унікальних факторів економічного розвитку, до яких належить і креативний потенціал (акт впровадження № 021025-А від 15.12.2025 р.). Результати наукових досліджень із зазначених тем містяться в наукових звітах і підтверджують, що це є особистий здобуток дисертанта.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, їх достовірність та наукова новизна.

Основні науково-методологічні засади, методичні підходи, оцінки та висновки дисертаційної роботи С.Г. Ханіна вирізняються належним рівнем наукової обґрунтованості й достовірності. Це забезпечується коректною постановкою наукових і практичних завдань, комплексним застосуванням методичних інструментів, ґрунтовним опрацюванням вітчизняних і зарубіжних наукових джерел, послідовністю теоретичних узагальнень, а також аналізом значного обсягу економіко-статистичних даних. Достовірність і наукова вагомість отриманих результатів підтверджуються використанням сучасних методів дослідження, професійним відбором, систематизацією та об'єктивною оцінкою статистичної інформації.

Обґрунтованість та достовірність результатів дисертаційної роботи С.Г. Ханіна підтверджується апробацією та позитивною оцінкою її положень на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях,

публікаціями у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз Scopus або Web of Science Core Collection, фахових та інших виданнях, впровадженнями результатів дослідження у діяльність суб'єктів державного управління, господарську практику та навчальний процес.

У дисертації С.Г. Ханіна викладено власну точку зору відносно розвитку регіональних економічних систем на засадах трансформації потенціалоформуючого простору в умовах цифровізації та практичних рекомендацій щодо задіяння детермінант активізації розвитку регіонів. Наукові положення та висновки, які виносяться на захист, одержані автором самостійно.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в наступному.

Найбільш вагомим науковим результатом здобувача є поглиблення теоретичних положень щодо теорії розвитку продуктивних сил і регіональної економіки, обґрунтування методологічного базису активізації інтелектуально-інноваційних детермінант розвитку регіонів та практичні рекомендації розвитку регіональних економічних систем в умовах становлення креативної економіки.

Зокрема, розроблено архітектоніку комбінацій управлінських засад забезпечення активізації інтелектуально-інноваційних детермінант розвитку регіонів у межах тріади ключових векторів спрямування зусиль – активізації інтелектуально-інноваційних детермінант, розвитку регіональних економічних систем і формування креативної економіки. Її реалізація передбачає інтеграцію стимулювальної, гармонізаційної, адаптивної, організаційної, традиційної, персоніфікованої політики та політики активізації, що створює підґрунтя для обґрунтованого вибору найбільш ефективної моделі регулювання (с. 338-340; 350-354).

Запропоновано концепцію організаційно-економічного механізму активізації інтелектуально-інноваційних детермінант розвитку регіональних економічних систем в умовах становлення креативної економіки, яка орієнтована на досягнення стратегічних цілей інтелектуально-інноваційного розвитку регіонів з урахуванням закономірностей функціонування такого механізму. Концепція базується на принципах адаптивності, цілеспрямованості, інноваційності та прозорості, охоплює стратегічну, регуляторну, аналітично-оцінювальну, культурну, мотиваційну, інформаційну, інтеграційну та контрольну функції, а також включає методи й інструменти реалізації організаційної, інституціональної та економічної складових. Структурна побудова механізму здійснюється за системою глобалізаційних, науково-технічних, інформаційних, культурних, екологічних, людиноцентричних і соціально-економічних імперативів, що дозволяє враховувати як універсальні так і специфічні характеристики регіональних економічних систем (с. 356-372).

На основі постіндустріальної парадигми, людиноцентричного, ситуаційного та системного підходів із використанням методологічних засад телеології щодо визначення стратегічної мети розвитку регіональних

економічних систем, систематизовано функціональні особливості інтелектуально-інноваційних детермінант їх розвитку та виокремлено систему закономірностей взаємодії між інтелектуально-інноваційними чинниками, розвитком регіональних економічних систем і становленням креативної економіки. Це забезпечує основу для збалансованого, раціонального й пропорційного використання місцевих ресурсів з метою задоволення потреб населення та підвищення конкурентоспроможності регіонів (с. 133-140).

Автором удосконалено:

- кваліметричний підхід до визначення інтегральних індексів інтелектуального та інноваційного розвитку регіонів і кластерів на основі економіко-математичного моделювання, що охоплює кореляційний аналіз, нормалізацію показників, зважування факторів та оцінку нерівномірності розвитку, забезпечуючи високу точність розрахунків (с. 251-256);

- методологічний базис розвитку регіональних економічних систем в умовах креативної економіки, сформований на поєднанні людиноцентричного, системного та ситуаційного підходів, що розкриває сутність інтелектуально-інноваційних детермінант у постіндустріальному розвитку (с. 141-154);

- методичний підхід до первинного аналізу факторів розвитку регіональних економічних систем, який передбачає кластеризацію регіонів, кореляційний аналіз і перевірку статистичної значущості показників, що підвищує достовірність оцінювання (с. 258-260);

- методичні засади багатфакторного аналізу інтегральних інтелектуально-інноваційних індексів кластерів, що дозволяють визначати причини міжрегіональних та внутрішньокластерних диспропорцій розвитку (с. 262-276);

- теоретико-методичний підхід до врахування впливу воєнного стану на регіональний розвиток шляхом інтеграції індексу воєнного впливу в систему композитних показників, що дає змогу враховувати наслідки війни при прогнозуванні інтелектуально-інноваційного розвитку та формуванні стратегій повоєнного відновлення регіонів (с. 381-393).

Набуло подальшого розвитку:

- засади періодизації наукових досліджень розвитку продуктивних сил і регіональної економіки, що дозволило обґрунтувати роль імперативів як формалізованої основи активізації інтелектуально-інноваційного розвитку регіонів в умовах креативної економіки (с. 64; 68-72);

- понятійно-категоріальний апарат регіональної економіки шляхом уточнення сутності понять «регіон» (с.77), «регіональна економічна система» (с. 79; 122), «інтелектуально-інноваційні детермінанти» (с. 111) та «креативна економіка» (с. 84) як базових категорій постіндустріального розвитку;

- систематизація першопричин становлення креативної економіки на глобальному та національному рівнях, що створило підґрунтя для формування організаційно-економічного механізму активізації регіонального розвитку (с. 160-165);

- підходи до вдосконалення інституціонального середовища

інтелектуально-інноваційного розвитку регіонів через підвищення узгодженості, прозорості та ефективності нормативно-управлінського забезпечення (с. 245; 371-373);

- методичний підхід до оцінювання інтелектуально-інноваційних детермінант розвитку регіонів і кластерів на основі комплексного інтегрального індексу, що забезпечує об'єктивність та аналітичну точність оцінювання (с. 321-323);

- економіко-математичне моделювання впливу ключових факторів на інтелектуально-інноваційний розвиток регіонів, що дозволяє визначати їх ефективність та обґрунтовувати управлінські рішення (с. 294-299);

- методичні засади оцінювання рівня розвитку креативної економіки України на основі інтеграції економетричного та індексного підходів, що дає змогу визначати рівень розвитку, конвергенції та вплив креативної економіки на формування доданої вартості (с. 330-334).

Значущість результатів дослідження.

Теоретичне значення проведеного дослідження полягає у обґрунтуванні науково-методологічних положень щодо активізації інтелектуально-інноваційних детермінант розвитку регіональних економічних систем в умовах становлення креативної економіки.

Наукові результати дисертаційної роботи створюють необхідне підґрунтя для визначення засад розвитку регіональних економічних систем з урахуванням постіндустріальної парадигми.

Прикладне значення отриманих результатів полягає в тому, що висновки та пропозиції доведені до рівня конкретних рекомендацій щодо: оцінювання впливу інтелектуально-інноваційних детермінант регіональних економічних систем та оцінювання рівня розвитку креативної економіки України; застосування архітекtonіки комбінацій управлінських засад забезпечення активізації інтелектуально-інноваційних детермінант розвитку регіональних економічних систем в умовах становлення креативної економіки; впровадження організаційно-економічного механізму активізації інтелектуально-інноваційних детермінант розвитку регіональних економічних систем в умовах становлення креативної економіки; прогнозування інтелектуально-інноваційного розвитку регіонів із урахуванням впливу воєнних дій.

Це підтверджується документально засвідченими фактами впровадження пропозицій здобувача, зокрема в діяльності: Національної соціальної сервісної служби України Головного управління національної соціальної сервісної служби в Чернігівській області пропозиції щодо забезпечення організаційно-економічного механізму активізації інтелектуально-інноваційних детермінант розвитку регіональних економічних систем (довідка № 0023-03-03/68 від 06.02.2023 р.); Чернігівської обласної державної адміністрації департаментом економічного розвитку при розробці Стратегії сталого розвитку Чернігівської області на період до 2027 р. були використані засади виокремлення таких

імперативів інтелектуально-інноваційних детермінант розвитку регіону, як: глобалізаційні, науково-технічні, інформаційні, культурні, екологічні, людиноцентричні, соціально-економічні, які дають можливість трансформувати економіку регіонів під впливом розвиткових процесів (довідка № 02.01-21/228 від 10.02.2023 р.); Чернігівської обласної державної адміністрації управління освіти і науки пропозиції автора щодо обґрунтування концептуального базису інтелектуально-інноваційних детермінант розвитку регіональних економічних систем в умовах становлення креативної економіки та доведення засад активізації інтелектуально-інноваційного потенціалу регіонів за рахунок підвищення щільності взаємозв'язку освіти з бізнесом за рахунок введення в освітній процес практичної складової інноваційного становлення економіки регіонів (довідка № 04-24/552 від 16.02.2023 р.); Бучанської міської ради напрацювання автора щодо становлення креативної економіки вимагає інституціональних змін у напрямі створення умов для формування креативного потенціалу та його реалізації з урахуванням специфічних регіональних особливостей (довідка № 12.1-09/564 від 21.03.2023 р.); ТОВ «СенсКонсалт» щодо практичного значення для розвитку регіонів створення обґрунтованого вибору оптимальної моделі регулювання з урахуванням запропонованої архітекτονіки комбінацій параметрів та інструментів забезпечення управління (довідка № 17/9 від 18.09.2025 р.); ТОВ «Київська цифрова агенція» щодо розвитку креативних хабів на регіональному рівні, які сприятимуть взаємодії суб'єктів бізнесу та представників місцевої влади та забезпечуватимуть реалізацію креативних ідей і розвиток креативних індустрій завдяки реалізації творчих здібностей (довідка №54-10 від 21.10.2025 р.).

Результати дослідження здобувача інтегровано до змісту навчальних дисциплін «Державне та регіональне управління», «Стратегічне управління», «Регіональна політика та місцеве самоврядування», «Менеджмент організації» (акт впровадження № 0210231 від 24.11.2025 р.).

Окремі висновки та положення, сформульовані автором, можуть бути використані в наступних наукових розробках, присвячених вивченню теорії розвитку продуктивних сил і регіональної економіки.

Структура та зміст дисертації, її завершеність та відповідність встановленим вимогам щодо оформлення.

У дисертації з позиції суспільного постіндустріального розвитку, а також людиноцентриського, ситуаційного та системного підходів обґрунтовано теоретичні положення, методологічні основи, удосконалено методичні підходи та надано практичні рекомендації щодо активізації інтелектуально-інноваційних детермінант розвитку регіональних економічних систем в умовах становлення креативної економіки.

У першому розділі поглиблено теоретичні засади розвитку регіональних економічних систем та становлення креативної економіки, досліджено понятійно-креативний апарат інтелектуально-інноваційного розвитку регіонів,

що дало можливість висловити власну думку щодо сутності таких понять, як: «регіон», «розвиток», «система», «розвиток регіональних економічних систем», «інтелектуально-інноваційні детермінанти». Розглянуто науково-методичні підходи до оцінювання впливу інтелектуального та інноваційного розвитку регіональних економічних систем.

У другому розділі систематизовано функціональні особливості інтелектуально-інноваційних детермінант розвитку регіональних економічних систем. Із урахуванням людиноцентристського, ситуаційного та системного підходів з'ясовано закономірності та визначено систему принципів розвитку регіональних економічних систем в умовах становлення креативної економіки. Виокремлено телеологічні засади розвитку регіональних економічних систем в умовах становлення креативної економіки. З'ясовано об'єктивні передумови становлення креативної економіки та оцінювання її розвитку.

У третьому розділі дисертації визначено тенденції розвитку регіональних економічних систем в сучасних умовах, а також система закономірностей та принципів інтелектуально-інноваційних детермінант розвитку регіональних економічних систем в умовах становлення креативної економіки. Обґрунтовано напрями активізації інтелектуально-інноваційних детермінант розвитку регіональних економічних систем в умовах становлення креативної економіки. Проаналізовано асиметричність інтелектуально-інноваційного розвитку регіонів України, виокремлено інституціональні засади інтелектуально-інноваційних детермінант розвитку регіональних економічних систем в умовах становлення креативної економіки.

У четвертому розділі автором обґрунтовано методичний підхід до оцінювання впливу інтелектуально-інноваційних детермінант регіональних економічних систем, здійснено формування та впорядкування масиву даних для визначення інтелектуального показника розвитку регіональних економічних систем та проведено його аналіз, оприлюднено результати апробації методичного підходу оцінювання інноваційного показника розвитку регіональних економічних систем, запропоновано оцінювання комплексного інтелектуально-інноваційного індексу розвитку регіональних кластерів та країни. Отримані результати засвідчують ефективність застосування комплексного інтелектуально-інноваційного індексу як інструменту для моніторингу та порівняльного оцінювання регіонального розвитку, що створює аналітичне підґрунтя для формування диференційованої регіональної політики, спрямованої на стимулювання інтелектуально-інноваційного зростання.

У п'ятому розділі дисертації здобувачем здійснено обґрунтування методичних засад оцінювання рівня розвитку креативної економіки України. Розроблена архітектоніка комбінацій управлінських засад забезпечення активізації інтелектуально-інноваційних детермінант розвитку регіональних економічних систем в умовах становлення креативної економіки. Запропоновано концепцію організаційно-економічного механізму активізації

інтелектуально-інноваційних детермінант розвитку регіональних економічних систем в умовах становлення креативної економіки, метою якого виступає об'єднання різновекторних процесів розвитку, ресурсів та інтересів суб'єктів регіональних економічних систем у напрямі активізації інтелектуально-інноваційних детермінант розвитку та становлення креативної економіки для забезпечення динамічного, стійкого та конкурентоспроможного розвитку регіонів та країни в цілому. Проаналізовано вплив воєнних дій на трансформацію регіональних економічних систем. Запропоновано алгоритм реалізації методики оцінки впливу воєнних дій на інтегральний інтелектуально-інноваційний індекс розвитку регіонів України.

Дисертаційна робота являє собою цілком завершене наукове дослідження, виконане на необхідному науковому рівні.

Відповідність докторської дисертації профілю докторської ради та паспорту наукової спеціальності.

Дисертаційна робота відповідає профілю спеціалізованої вченої ради Д 79.051.04 та паспорту спеціальності 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка.

Оцінка ідентичності змісту реферату та основних положень дисертаційної роботи.

Зміст реферату всебічно висвітлює ключові положення дисертації, що дозволяє позитивно оцінити наукову та практичну значущість проведеного дослідження.

Академічна доброчесність.

Дисертаційна робота та наукові праці, які розкривають її результати, відповідають принципам академічної доброчесності, використані ідеї, результати і тексти інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Повнота викладу результатів дисертаційної роботи в опублікованих працях.

Основні результати дисертаційної роботи знайшли своє відображення у 42 наукових працях, серед яких: 6 статей – у зарубіжних виданнях, внесених до міжнародних наукометричних баз даних (Scopus / Web of Science); 19 статей – у наукових фахових виданнях України; 5 статей – в інших міжнародних виданнях, 12 тез доповідей – у матеріалах міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

Позитивно оцінюючи результати дослідження, необхідно висловити окремі зауваження.

1. У межах вирішення науково-прикладної проблеми щодо активізації інтелектуально-інноваційних детермінант розвитку регіональних економічних систем в умовах становлення креативної економіки здобувачу слід було б приділити увагу державно-приватному партнерству як складової забезпечення активізації інтелектуально-інноваційних детермінант.

2. Автором у п.п. 2.1 розглядається фактори розвитку регіональних економічних систем, що виконують певні функціонали по відношенню до системи. Не заперечуючи вагомість впливу факторів на розвиток регіональних економічних систем, на наш погляд, потрібно було б у подальшому дослідженні здійснити розмежування факторів за їх природою та впливом на розвиток регіональних економічних систем, що сприяло б формуванню заходів щодо прийняття управлінських рішень для нівелювання негативного впливу факторів різної природи на розвиток.

3. У п.п 2.3 виокремлюються об'єктивні передумови становлення креативної економіки та оцінювання її розвитку. Не заперечуючи важливість даних аспектів, на погляд опонента, методичні підходи до оцінювання креативної економіки було б доречно розглянути у п.п. 1.3 «Методичні підходи оцінювання інтелектуально-інноваційних детермінант».

4. Здобувачем було запропоновано розгалужений методичний підхід для оцінювання та аналізу інтелектуально-інноваційних детермінант розвитку регіональних економічних систем. Опис методичного підходу та його практичну реалізацію було подано на прикладі інтелектуального інтегрального індексу регіонів та кластерів та визначено етапність проведення розрахунків. У п.п. 4.3-4.4 роботи було представлено результати розрахунків для інтегрального інноваційного індексу регіонів та кластерів, що спиралась на попередньо обґрунтовані методологічні розробки. Але, бажано було б не просто виокремити етапи їх проведення, а й зробити їх нумерну ідентифікацію, що сприяло б більш чіткому розумінню проведення алгоритму дослідження для інноваційної складової регіонального розвитку.

5. При обґрунтуванні архітекtonіки комбінацій управлінських засад забезпечення активізації інтелектуально-інноваційних детермінант розвитку регіональних економічних систем в умовах становлення креативної економіки автор у кожній політиці висвітлює напрями розвитку креативних індустрій (п.п. 5.2). Але, для більш чіткого обґрунтування напрямів докладання зусиль місцевих органів влади бажано було б виокремити ці заходи для кожної із політик управління.

6. У п.п. 5.4 «Прогнозування інтелектуально-інноваційного розвитку регіонів із урахуванням впливу воєнних дій» пропонується використати авторський траєкторний підхід до кластеризації регіонів, який дає змогу системно охопити показники рівня, динаміки та стабільності для кожного регіону з урахуванням фактору впливу війни. Бажано було б запропонувати заходи щодо повоєнного відновлення регіонів за викресленими кластерами.

Загальний висновок.

Проведене вивчення та аналіз дисертаційної роботи, реферату та опублікованих здобувачем наукових праць дають підстави стверджувати, що дисертаційна робота Ханіна Семена Григоровича на тему «Інтелектуально-інноваційні детермінанти розвитку регіональних економічних систем в умовах становлення креативної економіки» є самостійною завершеною кваліфікованою науковою працею. Робота містить наукові положення та нові науково-обґрунтовані результати, які мають практичну та теоретичну цінність, а також вирішують актуальну проблему поглиблення теоретичних підходів та розроблення науково-методологічних положень та практичних рекомендацій щодо активізації інтелектуально-інноваційних детермінант розвитку регіональних економічних систем в умовах становлення креативної економіки.

Дисертаційна робота Ханіна Семена Григоровича на тему «Інтелектуально-інноваційні детермінанти розвитку регіональних економічних систем в умовах становлення креативної економіки» за своїм змістом, науковою і практичною значущістю та оформленням відповідає встановленим вимогам пп. 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197 (зі змінами), а її автор, Ханін Семен Григорович, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри маркетингу,
підприємництва і торгівлі
Одеського національного
технічного університету

Володимир ЛАГОДІЄНКО

Свідомо засвідчую.

*професор з
наркової роботи та
асистентів*

Сидоренко О. В.

